

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Vejledning om selvstude- rende og uddelegering af valgfag

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Vejledning om selvstuderende og uddelegering af valgfag
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Marts 2023

Design: Center for Kommunikation og Presse

Denne publikation kan ikke bestilles.

Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.uvm.dk

Børne- og Undervisningsministeriet

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Teglholmsgade 1

2450 København SV

Indhold

Om vejledningen.....	4
1 Selvstuderende	5
1.1 Om selvstuderende	5
1.1.1 Adgang til at aflægge prøve som selvstuderende	5
1.2 Vejledning af selvstuderende.....	6
1.3 Hvilke fag kan en selvstuderende aflægge prøve i?	7
1.3.1 Laboratoriekurser	7
1.4 Finansiering af selvstudie.....	7
1.5 Elevener på gymnasiale uddannelser.....	8
2 Uddelegering af valgfag.....	9
2.1 Økonomiske forhold ved uddelegering.....	9
2.2 Faglige forhold ved uddelegering.....	10

Om vejledningen

I denne vejledning uddybes reglerne om selvstuderende i gymnasiale fag, der skal ses i modsætning til at være elev i en sammenhængende gymnasial uddannelse eller kursist i gymnasial enkeltfagsundervisning.

Endvidere redegøres der for, hvordan gymnasiale uddannelsesinstitutioner kan lade undervisningen af en elev i en sammenhængende gymnasial uddannelse i et konkret valgfag uddelegere til en anden institution.

Vejledningen baserer sig på:

- § 53 i lov om de gymnasiale uddannelser.
- § 49 i bekendtgørelse om de gymnasiale uddannelser.
- § 8 i den almene eksamensbekendtgørelse.
- § 3 i den almene deltagerbetalingsbekendtgørelse.

1 Selvstuderende

1.1 Om selvstuderende

Begrebet selvstuderende dækker over en person, der går til prøve i et fag uden at have modtaget undervisning i faget, men forbereder sig selv på at kunne aflægge den givne prøve.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der er en klar skelnen mellem at være elev og at være selvstuderende, jf. § 53 i [lov om de gymnasiale uddannelser](#):

- En elev er indskrevet på en sammenhængende ungdomsuddannelse (stx, hhx, htx, toårig hf).
- En selvstuderende er ikke indskrevet på en sammenhængende gymnasial ungdomsuddannelse og modtager ikke undervisning.

Der er også forskel på en selvstuderende og en kursist, som er indskrevet på et eller flere hf-enkeltfag eller fag inden for gymnasial supplerings, hvor der ydes undervisning (enten ved tilstedeværelse eller via fjernundervisning/online).

Elever og kursister har ret og pligt til at modtage undervisning. For de sammenhængende gymnasiale ungdomsuddannelser (stx, hhx, htx, toårig hf) gælder det derfor, at der aldrig kan indgå fag i elevens samlede gymnasiale eksamen, hvor prøven er aflagt som selvstuderende, mens eleven er indskrevet på den sammenhængende uddannelse (se nærmere i afsnit 1.5).

En elev, der bortvises eller udmeldes fra sin gymnasiale ungdomsuddannelse og dermed ikke længere er at betragte som elev, vil derimod have mulighed for at aflægge prøver som selvstuderende. Dette gælder også, selvom eleven delvist har modtaget undervisning i faget, før vedkommende blev bortvist eller udmeldt. Såfremt eleven udmeldes sent i sit uddannelsesforløb, vil det være muligt at sammenstykke en studentereksamen af enkeltfag, hvor nogle af fagene er afsluttet som selvstuderende. Se nærmere herom i vejledningen "Sammenstyknings af studentereksamen (stx, hhx, htx) af enkeltfag" samt vejledningen "Højere forberedelseseksamen" på www.uvm.dk¹.

1.1.1 Adgang til at aflægge prøve som selvstuderende

Det er et krav, at en person, der ønsker at aflægge prøve som selvstuderende, "opfylder adgangskravet til uddannelsen men ikke er indskrevet til undervisningen", jf. § 8 i [den almene eksamensbekendtgørelse](#). Det adgangskrav, der refereres til her, er adgangskravet til at blive indskrevet til undervisning i det givne fag som gymnasialt enkeltfag, dvs. § 17 i lov om de gymnasiale uddannelser – og altså ikke fx adgangskravet til stx, selvom enkeltfaget konkret måtte stamme derfra. I § 17, stk. 1, 1. og 2. pkt., hedder det: "Optagelse på hf-enkeltfag kan tidligst finde sted, 1 år efter at ansøgeren har afsluttet 9. klasse i henhold til lov om folkeskolen eller har gennemført en undervisning, der står mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen. Elever, der efter 9. klasse er fortsat i 10. klasse, kan tidligst optages, 1 år efter at de er udskrevet af 10. klasse."

Adgangen til at aflægge prøve som selvstuderende kan således tidligst gives ét år efter, at ansøgeren har afsluttet 9. klasse. Elever, der efter 9. klasse er fortsat i 10. klasse, kan tidligst aflægge prøve som selvstuderende ét år efter, at ansøgeren er udmeldt af 10. klasse. Da der pr. definition ikke er knyttet undervisning til selvstudier, og da man derfor – jf. ordet "optagelse" – ikke kan se på, hvornår undervisningen starter, forstås betingelsen her som opfyldt, hvis der er tale om en prøve, der afholdes i den

¹ Links findes på <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/love-og-regler/vejledning-lovgrundlag>.

prøvetidspunkt, der tidligst ligger et år efter færdiggørelsen hhv. udmeldelsen. Dvs. at en person, der i juni i et givet år har afsluttet 9. klasse, fx kan tilmelde sig en prøve som selvstuderende til afholdelse i sommerprøvetidspunktet året efter – uanset den nøjagtige dato for prøven.

Det er endvidere et krav, at den selvstuderende opfylder de formelle krav til eksaminationen, som den enkelte læreplan foreskriver. Det gælder fx de formelle krav til opgaver, projekter, synopser m.v. (produktet), som eksaminanden til brug for eksaminationen skal have udarbejdet som led i prøven. Institutionen er forpligtet til at sikre, at disse formelle krav er opfyldt forud for prøven. Såfremt dette ikke er tilfældet, kan den selvstuderende ikke aflægge prøven (se også afsnit 1.2 vedrørende forløbsbeskrivelse (undervisningsbeskrivelse)).

Institutionen er kun forpligtet til at tilbyde en selvstuderende at aflægge prøve, hvis institutionen i forvejen afholder prøve i det pågældende fag og på det pågældende niveau. Institutionen kan dog henvise den selvstuderende til at aflægge prøve ved en anden institution. Institutionen skal om muligt hjælpe den selvstuderende til at finde en anden institution.

Institutionen kan fastsætte en frist for, hvornår en person, der ønsker at aflægge prøve som selvstuderende, senest skal tilmelde sig. Fristen kan tidligst ligge otte uger, inden prøven afholdes. En sådan frist bør annonceres på institutionens hjemmeside. Der er ikke noget til hinder for, at institutionen tillader en selvstuderende at tilmelde sig med en kortere frist til prøven.

Der er som udgangspunkt ikke begrænsning på, hvor mange gange en person kan aflægge prøve som selvstuderende i et fag eller niveau af fag. Det vil bero på institutionens leders vurdering, om der skal gives adgang til prøve.

En institution vil kunne afvise ansøgningen fra en person, der gentagne gange har aflagt prøve som selvstuderende i samme fag og niveau, hvis institutionen vurderer, at vedkommende har haft tilstrækkelig mulighed for at vise sit niveau i faget, og hvis personen har et resultat, der kan bruges til det forudsatte formål (typisk merit eller dokumentation for opfyldelse af et specifikt adgangskrav).

Man skal bemærke, at en person, der tidligere har fulgt samme fag/niveau to gange (eller evt. tre gange med tilladelse fra institutionens leder) som hf-enkeltfag, efter reglerne ikke har mulighed for at tilmelde sig prøve i det givne fag/niveau som selvstuderende. Hindringen indtræder, hvis personen tidligere har opbrugt sine muligheder på hf-enkeltfag – den sætter ikke i sig selv den begrænsning, at man højst kan være selvstuderende i samme fag/niveau to gange (evt. tre gange).

Baggrunden for den nævnte hindring er, at det af § 17, stk. 2, 2. pkt., i lov om de gymnasiale uddannelser fremgår, at ansøgere til hf-enkeltfag ikke kan følge undervisningen i samme fag og niveau mere end to gange, medmindre institutionens leder i helt særlige tilfælde tillader en tredje gang. Derfor opfylder personer, der allerede har fulgt samme fag/niveau to gange (eller evt. tre gange med tilladelse fra institutionens leder) som hf-enkeltfag, ikke længere adgangskravet til enkeltfaget, jf. § 8 i den almene eksamensbekendtgørelse, og personen vil dermed ikke kunne aflægge prøve som selvstuderende.

1.2 Vejledning af selvstuderende

Institutionen er efter bekendtgørelse om de gymnasiale uddannelser forpligtet til at yde faglig vejledning til selvstuderende. Vejledningen kan finde sted individuelt eller evt. i grupper af selvstuderende.

Der er ikke centralt fastlagte timenormer for faglig vejledning til selvstuderende. Det er derfor op til institutionen at tilrettelægge den fornødne og tilstrækkelige vejledning og herved tage højde for forskellige behov afhængig af fagets niveau og individuelle forhold. Det vil fx være naturligt, at der ydes mere vejledning til et fag på A-niveau end et fag på C-niveau.

Vejledning kan fx bestå i dialog frem mod prøven. Her kan bl.a. gives mulighed for, at den selvstuderende kan stille faglige spørgsmål, og der kan vejledes i, hvorledes prøven gennemføres, herunder vurderingskriterierne. Det vil være væsentligt, at der ydes vejledning med henblik på, at den selvstuderende kan forstå, hvilke krav der stilles i læreplanen. Derfor vil vejledningen også naturligt indeholde hjælp og vejledning til, at den selvstuderende kan finde relevante lærebøger, øvelsesopgaver og muligt supplerende stof. Det er dog ikke hensigten, at vejledningen har karakter af undervisning eller vurderings- og feedbacksamtaler.

Den selvstuderende vil, som en del af prøvegrundlaget, skulle have en forløbsbeskrivelse (undervisningsbeskrivelse) i henhold til reglerne i de enkelte læreplaner. Her vil det være naturligt, at institutionen giver den selvstuderende en undervisningsbeskrivelse af et hold på institutionen, hvor emner og forløb fremgår. Det er også en mulighed, at den selvstuderende selv præsenterer en forløbsbeskrivelse, der lever op til læreplanens krav. Endelig kan forløbsbeskrivelsen blive til i en dialog mellem vejlederen og den selvstuderende.

1.3 Hvilke fag kan en selvstuderende aflægge prøve i?

Det er som udgangspunkt muligt at aflægge prøve som selvstuderende i alle fag i den gymnasiale fagrække.

Det skal dog bemærkes, at prøver i hf-faggrupperne kultur- og samfundsfaggruppen (KS) og naturvidenskabelig faggruppe (NF) ikke kan aflægges som selvstuderende, da disse faggrupper ikke findes som hf-enkeltfag. Her kan der i stedet aflægges prøve i de tre indgående fag enkeltvis.

Rent undtagelsesvist kan elever, der er blevet udmeldt fra deres hf-uddannelse umiddelbart inden prøverne i KS eller NF, normalt ikke senere end en måned inden første prøve, få mulighed for at aflægge prøverne i faggruppen, dvs. den enkeltfaglige prøve, der er blevet udtrukket, og den flerfaglige prøve. Det forudsætter dog, at eleven har fulgt undervisningen i forløbet og først udmeldes kort før prøvens afholdelse. Prøverne kan i dette tilfælde kun finde sted på den institution, hvor eleven har været elev. Institutionen er ikke forpligtet til at give mulighed for at den selvstuderende kan aflægge prøverne i KS eller NF, men kan vælge at henvise til, at der aflægges enkeltfaglige prøver i hvert af de indgående fag.

1.3.1 Laboratoriekurser

For nogle fag gælder det, at det er obligatorisk for den selvstuderende at deltage i laboratoriekurser, inden der kan aflægges prøve. Det gælder for: biologi A, B og C, bioteknologi A (stx), bioteknologi A (htx), fysik A, B og C, geografi C, geovidenskab A, kemi A, B og C samt naturgeografi B og C.

Laboratoriekurset skal give den selvstuderende mulighed for at tilegne sig de nødvendige forudsætninger for at kunne honorere kravene med hensyn til det eksperimentelle arbejde, som de fremgår af læreplanerne for de pågældende fag, herunder særligt afsnittet om den afsluttende mundtlige prøve i faget.

Laboratoriekurserne udbydes på enkelte gymnasiale institutioner. Der henvises til uvm.dk, hvor der vil kunne findes oplysninger om, hvilke institutioner der udbyder laboratoriekurser.

Se nærmere om laboratoriekurser i bilag 2 til [bekendtgørelse om de gymnasiale uddannelser](#).

1.4 Finansiering af selvstudie

Institutionen modtager ikke særskilt taxametertilskud for selvstuderende. Efter § 3 i [den almene deltagerbetalingsbekendtgørelse](#) skal institutionen opkræve betaling hos den selvstuderende, svarende til deltagerbetalingen for det tilsvarende hf-enkeltfag. Institutionen kan ikke opkræve et højere beløb. Institutionens udgifter i forbindelse med selvstuderende finansieres inden for rammerne af deltagerbetaling og institutionens almindelige taxametertilskud.

1.5 Elever på gymnasiale uddannelser

En elev på en gymnasial ungdomsuddannelse kan ikke aflægge prøve i et fag som selvstuderende og få faget til at indgå i vedkommendes gymnasiale ungdomsuddannelses eksamensbevis. Institutionen kan således ikke optage et fag på elevens eksamensbevis, hvis eleven ikke har fulgt undervisning i faget som led i uddannelsen.

Hvis eleven har aflagt prøve i et fag, før eleven har påbegyndt sin gymnasiale uddannelse (dvs. inden skolestart), vil faget evt. kunne indgå via merit, jf. de nærmere regler herom. Men dette er ikke en mulighed, hvis faget afsluttes efter, at eleven har påbegyndt sin gymnasiale uddannelse (medmindre der er tale om prøveaflæggelse efter opnået delmerit).

Eksempel

En elev i 1.g. har tidligere boet i Spanien og har derfor særdeles gode sproglige færdigheder i spansk. Eleven har imidlertid ikke faget spansk som en del af sin gymnasiale uddannelse. Eleven vil gerne aflægge prøve som selvstuderende i spansk begynderprog A og få faget med på sit eksamensbevis.

Dette er ikke en mulighed. Eleven kan ikke aflægge prøve som selvstuderende i et fag og få det med på sit gymnasiale eksamensbevis. Dette gælder, uanset om prøven som selvstuderende aflægges på elevens gymnasium eller på en anden institution.

Der er som sådan ikke noget til hinder for, at en institution giver en elev mulighed for at aflægge en prøve som selvstuderende i et fag, som eleven ikke har i sin gymnasiale fagrække, og få udstedt et enkeltfagsprøvebevis herfor. Eleven vil evt. kunne bruge prøvebeviset som et suppleringsfag i forbindelse med ansøgning til en videregående uddannelse, men vil her være underlagt reglerne om nedjustering af karaktergennemsnit, jf. [bekendtgørelse om genberegning af det adgangsgivende eksamensresultat ved optagelse på videregående uddannelser](#).

Det er heller ikke muligt for en elev at læse og aflægge prøve i et fag som hf-enkeltfag på eksempelvis et VUC, samtidig med at vedkommende er indskrevet som elev på en sammenhængende gymnasial ungdomsuddannelse, og så få faget med på sit gymnasiale eksamensbevis. Se nærmere herom i afsnit 2. Dette gælder, uanset om der er tale om et valgfag, obligatorisk fag eller studieretnings-/fagpakkefag.

2 Uddelegering af valgfag

Undertiden oplever gymnasier, at nogle af deres elever har vanskeligt ved at få netop dét valgfag, som eleven helst vil have. Det kan skyldes, at selve gymnasiets udbud af valgfag er relativt smalt. Måske er der tale om et mindre gymnasium, eller efterspørgslen for et fag er for lille, så det ikke bliver oprettet. Endelig kan det bero på, at en elev har nogle specielle ønsker til valgfag, som kun udbydes ganske få steder i landet.

I sådanne situationer er det ikke muligt for gymnasiet at tillade eleven at tilmelde sig til at aflægge prøve i det givne fag som selvstuderende, således at eleven alligevel kan få opfyldt sit ønske. Det skyldes, at elever har ret og pligt til at modtage undervisning i de fag, der er omfattet af deres uddannelsesforløb. Det er heller ikke en mulighed at lade eleven selv tilmelde sig et hf-enkeltfag på en institution, der udbyder faget, hvis meningen er, at faget skal indgå i elevens gymnasiale eksamen.

For at udbrede gymnasiernes mulighed for at tilbyde deres elever en bredere vifte af valgfag findes der imidlertid en mulighed for at *uddelegere undervisningen* i et givet valgfag til en anden gymnasial institution, hvor der i modsætning til elevens institution har været et fornødent elev- og/eller kursistgrundlag til at oprette undervisning i det givne fag.

At få mulighed for at tage et valgfag på en anden institution er ikke en ret for en elev, men det er noget som gymnasiet kan tillade efter ansøgning, og det kræver, at der indgås en aftale herom mellem de to gymnasiale uddannelsesinstitutioner. Gymnasiet kan således afvise en ansøgning fra en elev om en sådan løsning.

Muligheden for at uddelegere fag gælder, som det helt klare udgangspunkt, udelukkende for valgfag. Der kan undtagelsesvis blive tale om at uddelegere studieretnings- eller obligatoriske fag for elever, der undervejs i deres uddannelse skifter institution, hvis det giver eleven mulighed for at færdiggøre allerede påbegyndte fag/niveauer eller for at få et fag, som på den nye institution allerede er gennemført for elever på det aktuelle klassetrin. Det kunne fx være en elev, der har haft fransk fortsættersprog A, men efter 2.g skifter til en institution, der ikke udbyder fransk fortsættersprog A. Her vil elevens nye institution kunne uddelere undervisningen for den pågældende elev i 3.g i fransk fortsættersprog A til en anden institution. Det skal dog bemærkes, at heller ikke i disse tilfælde, vil elevens nye institution være forpligtet til at uddelegere.

2.1 Økonomiske forhold ved uddelegering

Det gymnasium, hvor eleven er indskrevet som elev, får fuldt taxametertilskud for eleven, og derfor er det også forudsat, at gymnasiet leverer den fulde undervisning til eleven. Elevens deltagelse i undervisning på den anden institution kan omvendt ikke tælle med i tilskudsgrundlaget på den institution, og derfor er der behov for, at der indgås en aftale, hvor den uddelegerende institution sørger for at betale den institution, der skal forestå undervisningen af eleven, for varetagelse af opgaven.

Det ville altså være i strid med reglerne, hvis et gymnasium fx instruerede en elev i at lade sig indskrive som kursist til hf-enkeltfagsundervisning i det ønskede gymnasiale fag på et VUC med henblik på, at vedkommende kunne udløse hf-enkeltfagstaxameter til VUC'et, ud fra en forståelse om, at vedkommende efterfølgende kan få anerkendt prøvebeviset fra VUC'et som en del af sin eksamen på gymnasiet. Det ville ikke ændre herpå, om gymnasiet tilbød at betale den tilknyttede deltagerbetaling i henhold til den almene deltagerbetalingsbekendtgørelse.

Det vil være naturligt, at elevens institution (den uddelegerende institution) betaler den fulde taxameterpris til den institution, hvor eleven følger undervisningen i et valgfag. Derved vil der være tale om en ret dyr løsning for den uddelegerende institution.

2.2 Faglige forhold ved uddelegering

Ud over det økonomiske mellemværende er der også en faglig begrundelse for, at der skal indgås en aftale om uddelegeringen mellem de to gymnasiale uddannelsesinstitutioner. Det skyldes, at den institution, der skal forestå undervisningen af eleven, netop skal håndtere den pågældende som en elev – ikke en enkeltfagskursist. Den væsentligste betydning heraf er, at institutionen skal forvalte den uddelegerende institutions forpligtelse til at give eleven standpunktskarakterer – ikke mindst i form af den eller de afsluttende standpunktskarakterer – i faget, hvis der er tale om en uddannelse til studentereksamen (stx, htx, htx). Det gælder også, selvom der måtte være tale om fx et VUC, der på det givne hold i øvrigt har enkeltfagskursister eller hf-elever, som ikke modtager standpunktskarakterer. Hertil kommer, at faget, hvis der igen er tale om en uddannelse til studentereksamen, skal indgå i det almindelige prøveudtræk på den uddelegerende institution (elevens institution) – dvs. at eleven ikke nødvendigvis forventes at aflægge prøve i faget.

Eksempel

En institution, der udbyder stx, har tre elever, der ønsker erhvervsøkonomi C som valgfag i 3.g. Institutionen vil gerne imødekomme elevernes valgfagsønske, men de har ikke en underviser til faget, og ligeledes ønsker de ikke at oprette holdet med blot tre elever. Institutionen henvender sig derfor til det nærliggende VUC og aftaler med dem, at de tre elever kan modtage undervisning i erhvervsøkonomi C, og det kan rent praktisk godt lade sig gøre.

Dette er en mulighed. Det kræver dog, at stx-institutionen betaler VUC'et for at varetage undervisningen i erhvervsøkonomi C for de tre elever. VUC'et kan ikke modtage taxameter for de tre elever. De to institutioner laver en kort skriftlig aftale om uddelegeringens præmisser. VUC'et skal endvidere sørge for, at de tre elever modtager standpunktskarakterer. Faget skal indgå i stx-institutionens prøveudtræk, dvs. at eleverne kun skal til prøve i faget, hvis det udtrækkes. Uanset at eleverne modtager undervisning i et fag på VUC'et, vil det være stx-institutionen, der har ansvaret for elevernes samlede uddannelse.

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET